

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קעו) נראה שנוקט לעיקר כפסק הרמב"ם ששיעור משך השתיה היא כדי שתיית רביעית. ועכ"פ יש לצרף זאת לספק לענין שתיה ביוהכ"פ [והורה שם להקל לילדה שלא שלא ברור אם היא בת י"ב והביאה סימנים, לשנות בהפסק שתיית רביעית, משום 'ספק ספקא'].

דף יג

'אם יש מתחלת אכילה ראשונה ועד סוף אכילה אחרונה כדי אכילת פרס...'. הלשון מורה ששיעור 'כדי אכילת פרס' משערים מתחילת האכילה ועד סופה, ואינו שיעור לשהייה שבינתים. וכן מפורש בתוספתא (יומא ד,ד), וכן כתב רש"י בכמה מקומות, וכן העיקר להלכה, וכדברי המגן-אברהם (תעה סקט"ו), וכפי שכתב החזון-איש (או"ח לט, יח. וע' גם בבאור הלכה תריב, י בשם המאמר-מרדכי, ובחק יעקב תעה שם). וכבר העירו מלשונות כמה מן המפרשים והפוסקים שמשמען שהוא שיעור במשך ההפסקה שבין האכילות (ע' בחזון-איש שם. וע"ע באר אברהם שבת עא שיצא לחלק בין אכילת איסור לאכילת מצוה. ע"ע יד כהן כהן ובח"ב סי' יד).

ה'פרס' הוא חצי ככר. ונחלקו התנאים (בעירובין פב:) במידתו הפרס, האם הוא ארבע ביצים או שלש. רש"י (כאן ובעוד מקומות, וכן פסק הטור) פסק ששיעורו ארבע ביצים. ואילו הרמב"ם בכמה מקומות פסק שהפרס הוא שלש ביצים. בשלחן-ערוך (תריב, ד. וע"ש תריה, ח) הובאו שתי השיטות (ובכף-החיים (או"ח רה, נג) הביא שלדינא דעת השו"ע הפרס הוא שלש ביצים). המשנה-ברורה (תריב, ח) נקט למעשה שהדבר נידון כספק לדינא, הלכך בשל תורה הלך אחר המחמיר ובדרבנן – להקל (וכ"כ בערוך השלחן שם ד. ובשו"ת שבט הלוי (ה"ו ס, ב) כתב שלכתחילה ודאי יש לחוש כפי השיטה המחמירה, אף בדרבנן). וכן לענין ברכה – אין לברך ברכה אחרונה אלא כשאכל כזית במשך זמן אכילת שלש ביצים, שספק ברכות להקל (משנ"ב רי, א).

שיעור אכילת פרס אינו משתנה אצל כל אדם כפי קצב אכילתו, אלא לפי אדם בינוני [שכל שלא נשנה במשנת כלים (יז) לשער בעצמו – שיעורו בינוני, כפי שאמרו בעירובין מה.]. וכמו שאמרו בסוגיא לענין תינוק היונק שמשערים בו בכדי אכילת פרס, אף על פי שאינו יכול לאכול פרס פת חטים. והשיעור הוא כפי התנאים שנאמרו בבית המנוגע, דהיינו מיסב ואוכל פת חטים בלפתן (חזון איש או"ח לט, יח).

החתם-סופר (ח"ו טז) עמד לקבוע משך אכילת פרס, והעלה (עפ"י דברי רש"י בשבת לה.) שאינו פחות מתשע דקות. והחזון-איש (או"ח שם) תמה על ראייתו והסיק: 'והלכך אין לנו שום רמז לשיעור אכילת פרס, אבל נראה דט' מינוט ודאי סגי הואיל ונפיק מפומיה דגאון ז"ל, אמנם לענין כזית מצה ומרור אין לשהות ט' מינוט, וצריך נסיון של אדם בינוני כשאוכל פת חטים, מיסב ואוכל בלפתן, ואכילת הכזית הוא בכלל שיעור אכילת פרס, כנ"ל.

ויש פוסקים שלכתחילה יש להחמיר (באכילות מצוה וכדו') ולשער כדי אכילת פרס בשתי דקות (ע' שמירת שבת כהלכתה מה, י). ויש אומרים שהוא נמשך לא פחות משלש ארבע דקות. (ע' ערוך השלחן או"ח רב, ח). וכן נאמרו בדבר שיעורים שונים, עד 15 דקות. (ע' שדי חמד אסיפת דינים 'אכילה' ג; ויגד משה כד, לד; יחזה דעת ח"א יז). ועכ"פ לענין ילד קטן, יש להקל ולשער תשע דקות, גם לענין מצה בליל פסח (שש"כ

פרק נד הערה קל, בשם הגרשו"א). ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד מא) נקט לעיקר כדברי המרחשת (יד) שהוא פחות משלש דקות. ואם כי לכתחילה מחמירים ביוהכ"פ לחולה הצריך לאכול שישה תשע דקות, אך אם מצטער להמתין כל כך יש להקל לשהות ארבע דקות וחצי.

א. מבואר בדברי החזו"א שלעולם משערים לפי פת חטים, ולא כפי מין המאכל שהוא אוכל. וכן הוכיח הגרז"ר בענגיס (ח"ב ו), וכן כתב בספר דברי דוד (לר"ד קראנגלאס. סא,א) שמוכה הדבר מן הגמרא והראשונים, ודלא כהמנחת-חינוך והתורת-חסד.

ויש להעיר מדברי הרמב"ם (מאכלות אסורות יד, ט) שכתב שהממחה את החמץ וכדו', שיעורו בכזית ובכדי שתית רביעית – הרי לפנינו שגם דבר שדינו כאכל שהרי שיעור חיובו בכזית, משתער בכדי שתית רביעית ולא בכדי אכילת פרס כדין אכלים, כיון שמשתער כפי דרך אכילתו בפועל, בדרך שתיה [ואין שייך לקבוע כדי אכילת פרס בדרך שתיה, כי לא קיים שיעור של 'שתיית פרס', הלכך נקבע הדבר כפי משך זמן אכילת הכמות שאוכל]. ואם כן יש לומר שהוא הדין במיני מאכלים שדרכם להאכל ביתר מהירות, או באטיות, משתערים כפי דרכם.

וממה שאמרו בסוגיתנו לענין יונק חלב, ששיעורו בכדי אכילת פרס – אין קושיא, שהרי הרמב"ם לטעמו שהמשקים משתערים בכדי שתית רביעית, הרי לדעתו כל דבר משתער כפי צורת אכילתו [ואינו שיעור מיוחד ל'משקה', שהרי גם ב'אכלים' שצורת אכילתם כשתיה, שיעורו ברביעית כאמור]. ולענין פסול גויה בלבד שיעורו בכדי אכילת פרס אף למשקין (כמבואר ברמב"ם בהל' טומאת אוכלין ושא"ט), אם משום שעשו חממים חיווך לדבריהם כמוש"כ המגיד-משנה, אם מטעם אחר (ע' לעיל). ובוהו קבעו לשער לפי פת חטים, ולא כפי כל מאכל ומאכל, שהרי אין טעם לשער כפי 'פרס' של משקה, כי לעולם אין דרך רביעית להישותת במשך אכילת פרס. אבל בשאר הלכות, נקבע הדבר כפי אותו מאכל שהוא אוכל.

ולפי סברה זו נדחתה ראיית המשנה-למלך (ברכות ג, יב) מסוגיתנו שמשקים חמים שדרך שתייתם לאט אין מברכים אחריהם ברכה אחרונה אלא בכדי שתית רביעית או בכדי אכילת פרס ואין מתחשבים במה שהם, שהרי גם בסוגיתנו שיעורו ביונק חלב בכדי אכילת פרס, ולא כפי דרך היונק ליונק – אך לפי הסברה האמורה אין מכאן ראיה, כי י"ל שרק לענין פסול הגויה נקבע שיעור אחיד כאמור, אבל בשאר משקים אפשר שיש לשער כפי דרך שתיית כל משקה.

והמשנה-ברורה (רי,א) כתב שכיון שהדבר בספק, אין לברך אחר שתית משקה חם ברכה אחרונה, לפי ששותהו ביותר מ'כדי שתית רביעית', וכתב שכן מנהג העולם.

אכן מובא שכמה גדולים נהגו לברך ברכה אחרונה אחר שתית תה חם וכדומה [על כל פנים כשותהו בכדי אכילת פרס] – כן מובא בשו"ת פנים מאירות בשם הגר"ש נתנון בעל שו"ת שואל ומשיב, והגאון בעל מנחת חינוך. וכן נהג החתם סופר (כעדות תלמידו מהר"ם שיק או"ח פה). וכן בדורנו אנו, נהג כן למעשה הגרש"ז אייערבך זצ"ל, שכן ראה אצל רבותיו (מובא בשמירת שבת כהלכתה פרק נד הערה צו).

ב. עוד על ראיית החת"ס אודות שיעור אכילת פרס – ע' בשו"ת תורת חסד או"ח לב; מרחשת ח"א יד,ו.

יש להעיר שבספר שמירת שבת כהלכתה (ס,לו) ובעוד מקומות) נקט לעיקר ששיעור אכילת פרס הוא עד ארבע דקות (ולכתחילה שתי דקות). וציין לדברי הערוה"ש הנ"ל. ואולם הערוה"ש לא כתב אלא זמן מנימ"ל, שאינו פחות משלש-ארבע דקות, כמבואר למעין בדבריו, אך לא נחת לקבוע שיעורו, ומאידך החזו"א נקט לעיקר ההלכה כהחת"ס שהוא תשע דקות, הגם שדחה את ראייתו, וכן"ל).

'אמר רב פפא: הכי קתני, התירו לה לעוברת פחות מכשיעור אפילו טובא מפני הסכנה'. פרשו הראשונים (ע' רבנו גרשום יד: רמב"ן בתורת האדם. וכ"ה בשו"ת הרשב"ש ז): תאכל פחות פחות מכשיעור בכל פעם, ואפילו הרבה – שמצוה לשנות, שלא תאכל שיעור שלם ביחד.

לכאורה נראה מדבריהם שמאכילים אותה בהפסקות, באופן שאין שם אכילת כזית בכדי אכילת פרס, שאל"כ אין הבדל אם אוכלת ברציפות או בהפסקות מועטות, שהרי תוך כדי אכילת פרס נחשבת אכילה אחת. ואולם בתוס' וברמב"ם משמע שהיא

אוכלת בתוך כדי אכילת פרס. ולדבריהם לכאורה אין מקור מסוגיתנו לדין האכלה לחולה פחות פחות מכשיעור – כאשר העיר באבי עזרי (הל' שבת (חמישאה) ב,ב).

ואולם הרמב"ן (ב'תורת האדם') והרא"ש (יומא פ"ח יג) ועוד פוסקים כתבו שמכאן המקור לחולה שמאכילים אותו ביום הכיפורים פחות פחות מכשיעור. וכן פסק השלחן-ערוך (או"ח תריח).

והגר"ז סולוביצ'יק כתב (בספרו על הרמב"ם) בשם אביו הגר"ח, שהאכלה פחות מכשיעור לא נאמרה אלא בחולה שאין בו סכנה, כדי שלא יגיע לידי סכנה, אבל חולה שכבר יש בו סכנה, נדחה האיסור לגביו לגמרי ומאכילים אותו שיעור שלם אף לכתחילה. (וכ"כ כמה אחרונים בדעת הר"ף והרמב"ם, בהסברים שונים – ע' אור שמח הל' שביתת עשור ב ומאכלות אסורות יד; ערוך השלחן או"ח תריח,ז; העמק שאלה קסו, יז. וע"ע בענין זה: אבי עזרי שבת ב,ב; שו"ת שבט הלוי ח"ח קלו).

'נתכשר בטיפה מלוכלכת על פי הדד'. אפשר לפרש 'מלוכלכת' במשמעות 'מלוכלחת', כלומר טיפה לחה שנחשבת 'משקה' להכשיר.

[נראה שהשימוש במובן זה קיים בלשון תלמוד ירושלמי – ע' שם בשבת דף פג. ובהגיגה טו:].

'אמר רבא: שתי תשובות בדבר...' ביטוי זה, 'שתי תשובות בדבר', נמצא לרוב בדברי רבא (מלבד במקומות ספורים ביותר שנשתמשו בו חכמים אחרים) – בשבת מו שם קכב: שם קנג: פסחים עא. כתובות פו: צה. קי. גטין מג. קדושין ה: תמורה כ: כב. וכאן. וע"ע במצוין בתמורה כ:

'היינו טעמא דבנה טהור, דספק ינק כשיעור וספק לא ינק, ואם תמצא לומר ינק, ספק ינק באכילת פרס ספק ינקו ביותר מכדי אכילת פרס'. המפרשים נשאו ונתנו מכאן אודות כמה כללים שנאמרו בדין 'ספק ספקא', כגון שצריך שיהא ספק-ספקא המתהפך; ספק-ספקא משני שמות, ועוד – ע"ע בהגהות הרד"ל כאן; ובמובא בשו"ת אחיעזר ח"א לד, ד וביד-כהן כאן.

[הערת הר"ד ויור שליט"א: לכאורה לא הוי מטעם ס"ס אלא משום ספיקא לא גזרו רבנן. וכן מבואר מלשון הרמב"ם פ"ה מהל' שאה"ט. אמנם בפירושו ר"ג מבואר דהוי ס"ס, וצ"ב מדוע הוצרך לזה].

'... והתנן האשה שנטף חלף מדדיה ונפל לאויר תנור – תנור טמא. וקשיא לן, במאי איתכשר? ואמר רבי יוחנן: בטיפה המלוכלכת על פי הדד...' לדעת רבי יוחנן, סתם חלב אשה – אכל הוא, לפי שמיוחד לתינוק והוא כל מאכלו, ולפיכך צריך הכשר, והחלב שנטף לתנור הוכשר בטיפה המלוכלכת על פני הדד.

ויש לעיין, כשם שאותה טיפה שעל הדד נחשבת משקה משום שאינה עומדת לתינוק, כמו כן החלב שנטף לתנור הלא שוב אינו עומד למאכל התינוק, ומדוע נדחק ר' יוחנן לומר שהוכשר בטיפה המלוכלכת ע"פ הדד?

ואפשר שכל חלב האשה נחשב כתערובת אכל ומשקה, שהרי תמיד יש טיפה המלוכלכת ע"פ הדד, וזהו שאמר ר' יוחנן שכל החלב מוכשר ומתטמא על ידי תערובת טיפת המשקה, ואין כאן העמדה באוקימתא. וכשהתינוק יונק מתברר שמה שאוכל הוא 'אכל' והטיפה הנשארת היא 'משקה', וכשינק בתקיפה אחת הוברר הדבר שאין כאן טיפת משקה, אבל כשנטף לתנור יש כאן תערובות. וכן דברי המשנה, שחלב אשה מטמא לרצון ושלא לרצון – משום תערובת הטיפה שהיא 'משקה' (עפ"י חזון איש מכשירין ו,א). ברמב"ם (שאר אבות הטומאות ח,יב) מבואר שחלב האם הוא משקה ולא אכל, שנקט שיעור רביעית לחלב שהתינוק ינק, כדין משקין ולא חצי פרס כאכלין. ופסק כרבא ולא כר' יוחנן.

ולא הבנתי כיצד יפרש ר' יוחנן מה ששנינו בברייתא שחלב האשה מטמא טומאת משקין ברביעית. וצריך להעמיד בחלב שמראש אינו מיועד לתינוק. ולפי"ז אפשר היה להעמיד באופן זה גם את משנת נטף מדדיה לתנור, אלא שר' יוחנן מתרץ אליבא דאמת שמדובר גם בחלב רגיל, לפי שהוכשר בטיפה שעל הוד.

(ע"ב) ר' אליעזר אומר: יין אל תשת ושכר אל תשתהו כדרך שכרותו, הא אם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא – פטור... הלכה כרבי אליעזר. התוס' נקטו שר' אלעזר, כיון שדורש משכר ללמוד דרך שכרות, אין לו ריבוי לשאר משקים משכרים לאזהרה. ומכל מקום אסור מדרבנן כשהוא שיכור משאר משקים (כן הסבירו דברי רב בכתובות 'אכל תמרים אל יורה'. וכן דעת הרא"ש בשטמ"ק והרמב"ן בפירוש התורה ובספר המצוות ל"ת עג).

ואילו הרמב"ם, הגם שפסק כר' אלעזר, פסק כר' יהודה, שאר משקים באזהרה (בי"מ א, ב ובספר המצוות. וכן נקטו להלכה הסמ"ג והחינוך. מובא בליקוטי הלכות. וע"ע יד כהן).
וראה באריכות באור הסוגיא לדעת הרמב"ם, בשו"ת הרשב"א ח"א א שסג.

*

ישכר – אל תשתהו כדרך שכרותו' –

כי ענין שיכור הוא שנדמה לו שאינו צריך להשי"ת, כי נטרד דעתו ואין לו בינה, ולכן הכהן אסור לשתות דרך שכרותו, כי הכהן צריך להיות תמיד ביראה ובדעת, כדכתיב (מלאכי ב,ה) **ואתנם לו מורא ויראני... כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו'.** אבל בשבט יהודה נאמרו כל ברכות ביין (בראשית מט,יא) **אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו, כבס ביין לבשו ובדם ענבים סותה, חכלילי עינים מיין –** כי שבט יהודה נמשל לירח דלית ליה מגרמיה כלום, כדאיתא בזוהר הקדוש (ויחי רלז–רלח. וע' ר"ה כה.). ששבט יהודה מכיר תמיד הכרה מפורשת שהכל מה' לכן נאמרו אצלו ברכות ביין, כי במלך איתא בגמרא (ברכות לד:) כיון שכרע שוב אינו זוקף, שכל הכורע זוקף בשם אבל המלך אינו יכול לזקוף בעצמו עד שיזקפהו השי"ת, שעומד בהתבטלות עצום נגד השי"ת ולכן אינו נקרא אצלו 'דרך שכרותו' (מי השילוח ח"ב שמיני).

דף יד

'מיגו דאיתוסף ביה איסור לגבי חולין איתוסף ביה לגבי גבוה'. 'נדצ"ל קדשים' (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'קומץ פיגול שהעלה לגבי מזבח פקע פיגולו ממנו'. נתבאר בזבחים מג.

'זכותבת אית ביה שני זיתים... דאין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים'. אודות שיעור כותבת, שיש אומרים שהוא כביצה ויש אומרים פחות מכביצה (או כביצה בלא קליפתה) – ע' בתוס' עירובין פ: ד"ה אגב; יומא פ. ד"ה ושיעורו; רמב"ם שביתת עשור ב, א ובהגהות מיימוניות; תרומת הדשן כו; מגן אברהם תפו, א וחק יעקב שם; גודע ביהודה קמא, או"ח לא; לח ד"ה והנה; חזון איש או"ח ק,ה.

דף יב

- כ. מה הדין במקרים הבאים, בשגגה?
א. אכל חלב וחלב בהעלם אחד / בשתי העלמות.
ב. אכל חלב ודם ופיגול ונותר בהעלם אחד.
ג. אכל חצי-כזית וחזר ואכל חצי-זית, ממין אחד / משני מינים / בהעלם אחד / בשני העלמות.
- א. אכל כזית חלב ועוד כזית חלב בהעלם אחד – אינו חייב אלא אחד. בשתי העלמות – חייב על כל אחד ואחד, שהעלמות מחלקות.
אכל שני חלבים משני תמחויין (= בתבשילים שונים), אפילו בהעלם אחד; לר' יהושע, חייב על כל אחד ואחד – שהתמחויים מחלקים.
להלכה אין תמחויין מחלקים, וכדעת רבי עקיבא (עפ"י רמב"ם שגגות ו, א).
- ב. אכל איסורים משמות שונים, אפילו בהעלם אחד חייב על כל אחד ואחד.
פיגול ונותר הרי הם מינים שונים לענין חיוב קרבן, הגם שהם אסורים בלאו משותף (עפ"י תוס'; רמב"ן שבת עא. ויש סוברים שיש בהם לאוין נפרדים).
- ג. אכל חצי זית וחזר ואכל חצי זית בהעלם אחד [ולא שהה ביניהם יותר מדאי, וכדלקמן], ממין אחד – חייב. משני מינים – פטור.
אכל בשתי העלמות, שהיתה לו ידיעה בינתים; לדעת חכמים פטור אפילו ממין אחד, ורבן גמליאל מחייב שלדעתו 'אין ידיעה לחצי שיעור'. רבינא אמר שמשנתנו סוברת כרבן גמליאל.
ההלכה כחכמים שיש ידיעה לחצי שיעור (רמב"ם שגגות ו, ח).
- היו שני החצאים (ממין אחד) משני תמחויין; נחלקו שתי הלשונות בגמרא בדעת ר' יהושע שתמחויין מחלקים, האם יש לפוטרו, או שמא לא אמר רבי יהושע אלא לחומרא, אבל לקולא – מצטרפים שני החצאים לחייב. (כאמור, להלכה פסק הרמב"ם בין לחומרא בין לקולא אין תמחויין מחלקים).
ברמב"ם משמע ששני חצאים מפיגול ונותר מצטרפים לחייב קרבן (ע' קרן אורה מעילה יז; אבי עזרי פסוה"מ יח, י).

דפים יב – יג

- כא. א. מהו שיעור משך הזמן של אכילה ושתייה, להתחייב עליהן משום מאכלות אסורים?
ב. האוכל אכלים טמאים ושותה משקים טמאים – כמה יאכל וישתה ויפסל גופו על ידין? מה הדין לענין טבילה באמצע אכילתו? מה דינה של מעוברת לענין זה?
ג. תינוק היונק חלב מאמו שנגעה בטמא-מת – האם נטמא גופו על ידי כן?
ד. מהם דיני טומאתם של הליחות והמשקים היוצאים מגוף הזב והזבה?
- א. איסורי אכילה שחייבים עליהם בכזית, שיעור משך אכילת כזית מהם לחייב הוא בכדי אכילת פרס (הלכה למשה מסיני היא. שו"ת הרא"ש טו, ב). שהה באכילתם יותר משיעור זה – פטור. רבי מאיר מחמיר ואומר אפילו אכל יותר מכדי אכילת פרס, משערים כאילו אוכל קליות זה אחר זה וחייב.

א. מפרש"י מבואר שלר"מ חייב אפילו הפסיק באכילה בינתים, אם אכל כשיעור שאלו נתפרד לפיכך דקים כקליות היה אוכלם ברצף. ומהרמב"ם בפירוש המשנה משמע שר"מ דיבר באופן שמאריך בלעיסתו ובבליעתו ולא הפסיק מלאכול, ואז אין שיעור למשך הזמן.

ב. הלכה כחכמים. ומשמע בגמרא שאפילו כשפירר המאכל כקליות ואכלו מעט מעט ברציפות, אם שהה באכילת כזית יותר מכדי אכילת פרס – פטור (עפ"י רמב"ם; לקוטי הלכות).

ג. פרס הוא שיעור סעודה ומידתו חצי ככר (עפ"י תוספתא נגעים ז; רש"י עירובין פב:). ונחלקו תנאים (בעירובין שם) אם שיעורו ארבע ביצים (וכן נקט רש"י) או שלש (וכן פסק הרמב"ם). והובאו שתי הדעות בשלחן-ערוך. ויש להחמיר בשל תורה, וכן לענין ספק ברכות (עפ"י משנ"ב). ונחלקו דעות הפוסקים בשיעור זמן אכילת פרס; י"א שהוא לא פחות מתשע דקות, יש אומרים פחות וי"א יותר, ויש סוברים שהוא כשתי דקות.

איסורי שתיה – ברביעית, ומבואר בגמרא שמשך זמן השתיה לענין שותה משקים טמאים הוא בכדי אכילת פרס.

דעת הרמב"ם שלענין שאר הלכות משערים בכדי שתיית רביעית. ויש מפרשים שהיא שיטת ר' אלעזר ופסק כמותו. ודעת הראב"ד, וכן נקט הגר"א לעיקר, שלעולם משערים שתיה בכדי אכילת פרס.

ב. גזרו חכמים על האוכל אכלים טמאים כחצי פרס שנפסל גופו ואסור באכילת תרומה וקדשים ובכניסה למקדש. והוא הדין לשותה רביעית משקין טמאים.

משמע מלשון התוס' שיש להימנע מלאכול אכלין טמאים אפילו בפחות מכשיעור – לכהן הבא לאכול תרומה או קדשים (עפ"י שפ"א. וע"ע כתר ישועה; חקרי לב או"ח מד; מגדים חדשים ברכות ה: ושבת יד.).

כל האכלין מצטרפים זה לזה לפסול את הגויה, וכל המשקים מצטרפים זל"ז.

הסיקו [דלא כרבנא], ששיעור זמן אכילת חצי-הפרס, או שתית הרביעית – בכדי אכילת פרס.

אכל פחות מכשיעור זה – לא יטבול, שמא יחשוב שעלתה לו הטבילה ויאכל עוד וישלים לכשיעור וסבור שהוא טהור, ואינו יודע שאין טבילה אלא באחרונה.

נראה שאין בכלל זה אלא כשטובל מיד, אבל אם המתין בכדי אכילת פרס – ראשי לטבול, ששוב אין לחוש (עפ"י שפת אמת ועוד). ברמב"ם לא נמצא איסור טבילה.

התירו למעוברת לאכול פחות מכשיעור, ואפילו הרבה – מפני הסכנה.

המעוברת אינה צריכה טבילה, גם באופן שהיא חייבת לאכול אחר כך תרומה וקדשים (עפ"י תוס'; רמב"ם שאה"ט ח, יג).

וכמה ראשונים פרשו שיש לה לאכול פחות פחות מכשיעור (עפ"י ר"ג ורמב"ן ועוד).

ג. תינוק היונק חלב מאמו שנגעה בטמא-מת, והרי היא ראשון לטומאה ואינה מטמאת אדם במגע – טהור. ולא נטמא משום אוכל אכלים טמאים, כי ספק אם ינק כשיעור (רביעית. רמב"ם. ואם אכל הוא – חצי

פרס. רש"י, ואפילו אם ינק כשיעור, אפשר שיש מתחילה ועד סוף יותר מכדי אכילת פרס, שאינו יונק בבת אחת.

מלבד זאת יש טעם נוסף לטהר; לרבי יוחנן – מפני שלא הוכשר החלב לקבל טומאה, ואפילו הדר מלוכלך בטיפה, אם הוא במפורש שלא לרצון אינו מכשיר. ע' ב'גליון' שברש"י. אך יש סוברים שלפי האמת גם אם הוא בניגוד לרצונו – מכשיר. עתוס' שבת קמד. חזו"א מכשירין א, ב-ג.

ד. תשעה משקין בזוב; זיעה, ליחה-טרחה, ורעי – טהורים מכלום. דמעת-עינו, דם-מגפתו, וחלב-אשה – מטמאים טומאת משקין ברביעית, שאינם נמנים על 'מעיינות הזב', לפיכך דינם כשאר משקים [הלכך אינם מטמאים אדם במגע].

א. החלב הבא לאכיל – דינו כאכל וטעון הכשר לקבלת טומאה כשאר משקים. (עפ"י רש"י ותוס'),

והחלב שאינו כאכל ודינו כמשקה – אינו מכשיר אלא לרצון, שלא כמעיינות (עפ"י תו"י).

ב. התוס' (כאן ובחולין פז: ור"י בתוס' פסחים יד. ד"ה דאיכא. וכו"כ הר"ש מכשירין ו) כתבו שמדין תורה אין

אלו משקים לטמא אלא מדרבנן, ולכן אינם מטמאים בפחות מרביעית (ולענין קבלת טומאה

בפחות מרביעית – ע' חזו"א מכשירין ט, ב).

ואילו מפשט דברי הרמב"ם (טומאת אוכלין ד, ב, י, א) משמע שהמשקין הללו מטמאים בכל שהן

(וכמש"כ החזו"א מכשירין ט, א), וכן מבורר בראב"ד (מטמאי משכב ומושב א, טז) [ורק לענין פסול גויה

אמרו ששיעורם ברביעית. עריב"א בתוס' פסחים שם].

ויש סוברים שכל משקים אינם מטמאים אלא ברביעית (ערש"י ע"ז לא רע"א ונדה נה: ד"ה טומאת

משקין; ריטב"א נדה לג: בתירוץ אחד).

רוקו, זובו, ומימי-רגליו – מטמאים טומאה חמורה (– אב הטומאה) בכל שהוא.

כב. א. מי שאכל אֶכְלִים טמאים או שתה רביעית יין ונכנס למקדש – מה דינו?

ב. השותה משקים משכרים מלבד יין; השותה יין מוזג – מה דינו לענין כניסה למקדש והוראת הוראה?

ג. מה נכלל ומה לא נכלל בגדר הוראת הוראה האסורה לשתוי?

א. אכל אֶכְלִים טמאים באופן שנפסל גופו – אסור להכנס למקדש, ואם עבד – אינו חייב מיתה, שהרי

מהתורה אינו טמא אלא מדרבנן (רש"י ועוד). ואולם האוכל נבלת עוף טהור או שאכל שרצים ונגע בהם

(עתוס'; חזו"א לקוטים סוף כריתות) באופן שהוא טמא מהתורה, ונכנס למקדש – חייב כרת.

השותה רביעית יין ונכנס ועבד – חייב מיתה (מיתה בידי שמים ולא כרת) ולוקה (כלשון הברייתא כאן; רמב"ם

ביא"מ א, ב, סנהדרין יט, ב).

על כניסה לבד – פטור ממיתה (תו"כ), ומכל מקום אסור הדבר. ונחלקו הרמב"ם והראב"ד

(ביא"מ א, טז) אם לוקה על כניסה ללא עבודה. (ע"ע רמב"ן בספר המצוות ל"ת עג; חדושי הגר"ח הלוי).

ב. שתה רביעית יין בן ארבעים יום לפחות, ועבד – עבודתו פסולה והוא במיתה (יין ושכר אל תשת... בבאכס

אל אהל מועד ולא תמתו). פחות מרביעית, וכן יין מגתו – באזהרה ולא במיתה (מיעטו משכר בשאין בו

כדי לשכר. וריבו מיינ לאזהרה).

שאר משקים משכרים – לתנא קמא פטור (שכר – שכר מנזיר), ולר' יהודה באזהרה, ולוקה (שכר –

לרבות שאר משקים משכרים. ויין ממעט ממיתה).

[אמר רב: אכל תמרים אל יורה. ואפשר דוקא כשאוכלם קודם סעודה ולא לאחריה. ע' כתובות י: שתי לשונות].

רבי אלעזר פוטר בין שלא שתהו כדרך שכרותו, דהיינו שהפסיק בשתייתו או נתן לתוכו מעט מים (שכר – דבר המשכר). אמר רב יהודה בר אהותאי: הלכה כר' אלעזר. ואמרו שאם שתה יותר מרביעית, אסור אפילו הטיל בו מים או שהה בשהייתו.

א. ביותר מרביעית, לדעת הרמב"ם יש בדבר חיוב מיתה כשעבד, ולהראב"ד אינו אלא באזהרה. וברביעית שמזוג במים כלשהו – מותר להורות (עש"ך י"ד רמב סקי"ט עפ"י הרמב"ם).

ב. אפילו לר' אלעזר אסור מדרבנן בכל דבר המשכר. וכן לענין הוראה (עפ"י תוס' כאן. וע' בלשון התוס' כתובות י סע"ב). והרמב"ם נקט (ביאת מקדש א, ב; ספר המצוות ל"ת עג) ששאר משקים באזהרה, כדעת רבי יהודה [ומשמע שלדעתו יתכן שר' אלעזר מודה לר' יהודה לענין שאר משקין, דלא כדעת התוס' והרמב"ם]. וכן לענין הוראה (ע"ש בהלכה ג, ובספר המצוות ל"ת עג).

ג. יין שבתוך המזון [שאינו כגון ביום טוב ובסעודת נישואין שמרבים לשתות] – כתבו פוסקים שאינו משכר (ב"ח י"ד רמב, עפ"י סמ"ק קלג).

ד. יינות שלנו, כיון שהם חלשים מן היין שבזמננו, נראה שאין אסור הוראה מעיקר הדין בשותה רביעית (תרומת הדשן מב. והובא בסמ"ע חו"מ ז סקי"א).

ע"ע עירובין סד לענין הפגת היין.

ג. אסור לשתוי להורות הוראת אסור והתר, טומאה וטהרה והלכות (שנאמרו למשה מסיני. רש"י, פי' הראב"ד לתו"כ ויקרא י), או לשום ולאמוד כגון נדרי דמים, ערכין, חרמין והקדשות.

א. לדעת התוס' (בסנהדרין מב. והובא בשו"ע חו"מ ז, ה) מותר להורות בדיני ממונות [לפי שיש עמו עוד שני דיינים שאינם שתויים, ולפי טעם זה יחיד מומחה הדין יחיד אסור. עפ"י תומים ונתייה"מ שם]. ויש חולקים (ע' פ"ת ובהגרא"א שם מרבנו יונה; שו"ת הב"ח מא). ויש שכתבו שביינות שלנו שאינם חזקים מותר (ע"ש בלבוש ובתומים).

ב. אסור להתיר נדרים כשהוא שיכור. אך אפשר שזה דוקא כשמתיר על ידי פתח, שצריך עיון וישוב הדעת (ש"ך י"ד רכח סק"ט, עפ"י הגמרא).

וכן לדרוש ברבים אסור, מפני שיש שם הוראה. ואף ללמד תלמוד אסור שגם זה בכלל הוראה, אבל משנה מותר שהרי אין מורים הלכה מתוך משנה (ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור, ולהורת... את כל החקים אשר דבר ה' אליהם ביד משה).

ר' יוסי בר' יהודה מתיר אף בתלמוד. ומשמע בגמרא (עפרש"י) שלדעתו כל שכן שמותר לדרוש בפירקא, מלבד באופן שהוא חכם קבוע להוראה, שלימודו הוראה הוא (עפ"י רמב"ם ביא"מ א, ד) כגון רב שלא העמיד אמורא לדרוש ביום-טוב לאחר אכילה ושתיה אלא למחרת (כי אז מרבים בשתיה, אבל בשאר ימים אין איסור הוראה בכל היום בגלל שתיה מועטת. שו"ת הרשב"א ח"א רמז). אמר רב: הלכה כר' יוסי בר' יהודה. מבואר בגמרא שאין בכלל איסור הוראה דבר הפשוט וידוע לכל, כגון: שרץ טמא וצפרדע טהור.

א. דוקא כגון זה, שהוא דבר מבואר בפסוקי התורה (עפ"י שו"ת הרמב"ם שכד; תרומת הדשן מב), אבל לא דבר שאינו מפורש, אפילו היא הלכה ידועה (תה"ד שם). והרמ"א (י"ד רמב, יג) כתב שדין שהוא ברור בפוסקים מותר. והש"ך צדד [עפ"י תרומת הדשן ומהרי"ק] להגיה בדבריו 'ברור בפוסקים', אבל בלא"ה אסור.

ב. אעפ"י שמתיר לדרוש או ללמד תלמוד, אסור להורות כל הוראה בהלכה הגם שאינה נאמרת למעשה עכשיו (עפ"י שאלתות דרב אחאי פב; שו"ת הרמב"ם שכד).

- ג. יש לשמוע מהסוגיא במועד קטן (יד:): שאם כבר נתן דעתו על הלכה ועל פסק הדבר, בין להתיר בין לאסור – מותר להורות, ואפילו מיד אחר שאכל ושתה בסעודה גדולה כיו"ט (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א רמז).
- ד. נחלקו הראשונים אם המורה כשהוא שתוי עבר ב'לאו' [אבל אינו לוקה כי אין בו מעשה. ויתכן גם משום שאין זה מפורש בכתוב], או אינו עובר אלא ב'עשה' (וע' בספר המצוות לרמב"ם ל"ת עג ובהשגות הרמב"ן שם; ספר החינוך קנב ומנ"ח). ולדברי הכל אינו במיתה כמו לענין ביאת מקדש (עפ"י תורת כהנים).

דף יד

- כג. א. אכל אדם אכילה אחת ונתחייב עליה חמשה קרבנות ויותר – כיצד?
ב. באלו אופנים מתחייב אדם שש חטאות ויותר בביאה אחת?
ג. האם האפשרויות הנזכרות קיימות גם בהנחה שאין איסור חל על איסור?
- א. טמא שאכל חלב ביום הכיפורים והיה נותר מן המוקדשין – חייב ארבע חטאות (משום אכילת קודש בטומאת הגוף; אכילת חלב; אכילת נותר; אכילה ביוהכ"פ) ואשם אחד (אשם מעילות). מדובר שאכל כזית חלב ואכל עוד כזית מאכל אחר להשלמת שיעור ככותבת, כגון שאכל כוליה בחלבה או שאר מיני מאכלים, אבל אכל כזית בלבד אינו חייב משום יוהכ"פ. ואם אותו נוסף הוא של פיגול – חייב חטאת נוספת.
- [ואולם חתיכה אחת, אי אפשר שתהא פיגול ויהא בה חיוב נותר, אלא או מבהמה אחרת או מאותה בהמה וכגון שחלק אחד ממנה עלה ע"ג המזבח ופקע פיגולו עי"כ, ולכך יכול לחול עליו איסור נותר (וע"ע בשו"ת אחיעזר ח"ב כו, ט). ואם אכל ממנה עוד כזית דם – חייב חטאת נוספת, אלא ששוב אין כאן 'אכילה אחת', שהרי אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים].
- אם היה שבת והוציאו מרשות לרשות בפיו (ובליעתו זוהי הנחתו. תוס') – חייב חטאת משום מלאכת שבת וגם משום מלאכת יוהכ"פ – למ"ד יש עירוב והוצאה ליוהכ"פ.
- וכן הלכה, שיש איסור הוצאה ביום הכפורים (רמב"ם, תוס', רשב"א, ר"ן ועוד; או"ח תטז, ד תריא, ב. וע' שאג"א ע).
- וישנה דעת תנאים שעל חילול שבת ויוהכ"פ אינו חייב אלא אחת (ע' בחולין קא ובראשונים).
- ב. מתחייב אדם בביאה אחת משום בתו, אחותו, אשת-אחיו, אשת-אחי-אביו, אשת-איש, נדה (6 חטאות). וכן: בת-בתו / בת-אשתו / בת-בתה / בת-בנה (עתוס'), כלתו, אשת-אחיו, אשת-אחי-אביו, אשת-איש, נדה. ואם עבר אביו ונשאה, חייב עליה גם משום אשת-אב (הרי 7 חטאות). וכן: חמותו / אם-חמותו / אם-חמיו, כלתו, אשת-אחיו וכו' (7). רבי יוחנן בן נורי אומר: יכול להתחייב בנפרד משום חמותו, אם-חמותו, ואם-חמיו (הרי 9 חטאות). וחכמים חולקים כי שלשתם שם אחד להם [כדרשת ר' יוחנן: שארה הנה זמה הוא – הכתוב עשאן לכולן זמה אחת, וכן"ל לענין בת-אשתו, בת-בנה ובת-בתה. ובירושלמי יבמות יא, א דרשו באופן אחר].
- א. הלכה כחכמים. (רמב"ם איסו"ב ב, ז שגגות ד, ד).
- ב. יש אפשרות צירוף של איסור חמותו ובת-בתו ובת-בן-אשתו באשה אחת, אלא שהתנא לא נקט זאת לפי שאינו מדבר במשנה זו ב'איסור כולל' אלא ב'מוסיף' (עפ"י תוס'). וכן יש